

**COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME
EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS**

© Министерство на правосъдието на Република България, mjs.bg. Разрешението за повторно публикуване на този неофициален превод е предоставено единствено за целите на включването му в базата данни HUDOC на ЕСПЧ.

© Ministry of Justice of the Republic of Bulgaria, mjs.bg. Permission to re-publish this non-official translation has been granted for the sole purpose of its inclusion in the Court's database HUDOC.

**СЪВЕТ НА ЕВРОПА
ЕВРОПЕЙСКИ СЪД ПО ПРАВАТА НА ЧОВЕКА**

КАМАРА, ПЪРВИ СЪСТАВ

ДЕЛО СТОИЧКОВ СРЕЩУ БЪЛГАРИЯ

(Жалба № 9808/02)

РЕШЕНИЕ

СТРАСБУРГ

24 март 2005

Решението става окончателно при наличие на обстоятелствата, упоменати в чл. 44, ал. 2 от Конвенцията. Същото може да е предмет на редакторски преглед.

По делото Стоичков срещу България

Европейският съд по правата на човека (първи състав), заседаващ в камара, съставена от следните лица:

Г-н Си. Л. РОЗАКИС [C.L. ROZAKIS], *Председател*,
Г-н П. ЛОРАНЗЕН [P. LORENZEN],
Г-жа Н. ВАЙИЧ [N. VALĆ],
Г-жа С. БОТУШАРОВА [S. BOTOUSCHAROVA],
Г-н А. КОВЛЕР [A. KOVLER],
Г-жа Е. ЩАЙНЕР [E. STEINER],
Г-н К. ХАДЖИЕВ [K. HADJIEV], *съдии*,
и Г-н С. НИЛСЕН [S. NIELSEN], *секретар на камарата*,

След тайно съвещание, проведено на 3 март 2005,

Постановява следното решение, прието на същата дата:

ОТНОСНО ПРОИЗВОДСТВОТО

1. Делото е образувано по жалба (№ 9808/02) срещу Република България, подадена в Съда съгласно чл. 34 от Конвенцията за защита правата на човека и основните свободи („Конвенцията“) от г-н Емил Георгиев Стоичков, български гражданин, роден през 1958, в момента лишен от свобода в затвора в град Бобов дол („жалбоподателят“) след 23 октомври 2000 насам.
2. Пред Съда жалбоподателят се представлява от г-н М. Екимджиев и г-жа К. Бончева, адвокати, упражняващи професията си в Пловдив. Българското правителство („Правителството“) се представлява от своите агенти, г-жа М. Димова и г-жа М. Коцева от Министерство на правосъдието.
3. Жалбоподателят по-специално твърди, че лишаването му от свобода през февруари 2000 е незаконно, че не е могъл да заведе производство пред съд, в рамките на което да се постанови освобождаването му, както и че не е разполагал с изпълняемо право на обезщетение по повод на твърдените нарушения на чл. 5.
4. Жалбата е разпределена на първи състав на Съда (правило 52, ал. 1 от Правилника на съда). Камарата, която разглежда делото в рамките на посочения състав (чл. 27, ал. 1 от Конвенцията), е конституирана съгласно правило 26, ал. 1. Съдът взема решение за приоритетно разглеждане на жалбата (правило 41).
5. С решение от 9 септември 2004 Съдът (първи състав) обявява жалбата за частично допустима.
6. Жалбоподателят, за разлика от Правителството, подава становище по същество (правило 59, ал. 1).

7. На 1 ноември 2004 съдът променя създадените състави (правило 25, ал. 1). Настоящото дело е разпределено на новосформирания първи състав (правило 52, ал. 1).

ОТНОСНО ФАКТИТЕ

I. ОБСТОЯТЕЛСТВАТА ПО ДЕЛОТО

8. Жалбоподателят е роден през 1958. В момента е лишен от свобода в затвора в град Бобов дол.

9. През периода 1975-1988 е осъждан шест пъти за различни престъпления: кражба, кражба на лек автомобил, отклонение от военна служба и притежание на наркотици.

10. През 1988 жалбоподателят бяга от България в Австрия, като пътува през бивша Югославия и Италия с югославски паспорт. Твърди, че е напуснал България на 25 юни 1988, но според присъдата, постановена от Районен съд Перник на 30 октомври 1989 (вж. абзац 15 по-долу), на 13 юли 1988 е извършил изнасилване, а на 3 септември 1988 - опит за изнасилване, като и двете престъпления са осъществени в България. През 1990 жалбоподателят се установява в Съединените Американски Щати, където живее до 1999.

A. Наказателното производство срещу жалбоподателя

11. На 13 септември 1988 срещу жалбоподателя е образувано наказателно производство по обвинение в изнасилване. Няма данни той да е бил уведомен за образуваното производство, а и Правителството не твърди обратното.

12. На 16 ноември 1988 производството е спряно, най-вероятно поради това, че жалбоподателят е бил извън страната. Производството продължава на 29 юни 1989, след което се води в негово отсъствие.

13. На 7 септември 1989 Районна прокуратура Перник внася обвинителен акт срещу жалбоподателя в Окръжен съд Перник.

14. Съдът провежда заседание на 30 октомври 1989. Жалбоподателят се представлява от служебен защитник, както повелява чл. 70, ал. 1, т. 6 от Наказателно-процесуалния кодекс („НПК”).

15. С присъдата си от 30 октомври 1989 Районен съд Перник установява, че жалбоподателят виновно е извършил изнасилване и опит за изнасилване и го осъжда на десет години лишаване от свобода. Съдът установява, че на 13 юли 1988 жалбоподателят е подмамил г-жа Д. К., която бегло го познава, да го последва в къща, където чрез заплахи и побой я принудил да осъществи полово сношение с него. Съдът също установява, че на 3 септември 1988 жалбоподателят по сходен начин подмамил своя позната, С. В., като отново отправял

заплахи и ѝ нанесъл побой, а така също я порязал с нож. Тя обаче успяла да се освободи, като по този начин избегнала осъществяването на полово сношение с него. Съдът основава изводите си относно фактите на показанията на г-жа Д. К., г-ца С. В., съпруга на г-жа Д. К., двама други свидетели, медицински заключения и други писмени доказателства, включително две бележки, съставени от самия жалбоподател.

16. Тъй като присъдата не е обжалвана, тя влиза в сила на 14 ноември 1989.

17. На 16 януари 1997 делото в Районен съд Перник, в което се съдържат всички документи от значение за производството, е унищожено. В архива на съда се пази единствено екземпляр от присъдата.

Б. Действия, предприети от властите за изпълнение наказанието на жалбоподателя

18. На 21 ноември 1989 Районна прокуратура Перник изпраща екземпляр от присъдата на полицията с оглед задържането на жалбоподателя с цел изпълнение на наказанието му. Писмото, което придружава присъдата, упоменава, че вероятно жалбоподателят е в Австрия, но точното му местопребиваване е неизвестно.

19. На 25 април 1990 Районна прокуратура Перник изпраща екземпляр от присъдата на Главна прокуратура с оглед екстрадиране на жалбоподателя от Австрия. На 14 май 1990 Главна прокуратура писмено отговаря на Окръжна прокуратура Перник, като изтъква, че договорът за правна помощ между България и Австрия не съдържа разпоредби за помощ по наказателни дела, поради което не било възможно да се поиска екстрадиране на жалбоподателя от Австрия.

20. На 22 септември 1992 Районна прокуратура Перник изпраща втори екземпляр от присъдата на полицията с указания да я приведе в изпълнение в случай, че жалбоподателят се завърне в България.

21. На 9 ноември 1995 полицията обявява жалбоподателя за национално издирване. От Интерпол също е поискано да установи местопребиваването му, но това очевидно е безуспешно.

В. Задържане на жалбоподателя и последващи молби за освобождаването му

22. През ноември 1999 жалбоподателят се завръща в България, за да посети свои роднини.

23. На 18 февруари 2000 той отива в полицейското управление в Перник, за да поднови свидетелството си за правоуправление на

моторно превозно средство. Същият ден е арестуван и отведен в затвор за привеждане в изпълнение на наложеното му наказание.

24. На 1 юни 2000 жалбоподателят подава молба за освобождаване до Районна прокуратура Перник. Твърди, че десетгодишната давност за изпълнение на наказанието му е изтекла през 1999.

25. На 9 юни 2000 Районна прокуратура Перник отхвърля молбата, като приема, че десетгодишният давностен срок неколкратно е прекъсван, поради което не е изтекъл. Последното прекъсване е на 22 септември 1992, по-малко от десет години преди датата на задържане на жалбоподателя.

26. Жалбоподателят обжалва пред Окръжна прокуратура Перник.

27. На 11 август 2000 Окръжна прокуратура Перник отхвърля жалбата, като приема, че действия за изпълнение наказанието на жалбоподателя са предприети през 1992 и 1995. По тази причина изтичането на давностния срок е прекъснато и през 1995 е започнал да тече нов давностен срок, който приключва на 9 ноември 2005.

28. Жалбоподателят подава жалба до Софийска апелативна прокуратура, като твърди, че действията, предприети между 1989 и 2000 всъщност не са довели до прекъсване на давностния срок.

29. На 27 октомври 2000 Софийска апелативна прокуратура отхвърля жалбата, като приема, че изтичането на давностния срок за изпълнение на наказанието прекъсва с всяко действие на компетентните органи, насочени към такова изпълнение. Посочените действия могат да бъдат правни, организационни или технически. В периода 1989 - 2000 компетентните органи предприели редица действия за изпълнение наказанието на жалбоподателя. По-специално през 1992 екземпляр от присъдата бил изпратен на полицията, а през 1995 жалбоподателят бил обявен за национално издирване. Тези действия имали за последица прекъсването на давностния срок.

30. Жалбоподателят обжалва пред Върховна касационна прокуратура.

31. На 20 декември 2001 Върховна касационна прокуратура отхвърля жалбата, като приема, че давностният срок бил неколкратно прекъсван, поради което към 18 февруари 2000 давността все още не е изтекла.

Г. Молба на жалбоподателя за възобновяване на наказателното дело, водено срещу него

32. Междувременно през февруари 2001 жалбоподателят подава молба до Върховния касационен съд за възобновяване на наказателното дело, водено срещу него, на основание чл. 362а НПК. Той твърди още, че

давностният срок за изпълнение на наказанието му е изтекъл и на това основание иска да бъде освободен.

33. С решение от 19 юли 2001 върховният касационен съд отхвърля молбата. Той приема, че тя е отчасти недопустима и отчасти неоснователна. Молбата на жалбоподателя за възобновяване и повторно разглеждане на делото е недопустима, тъй като е с невъзможен предмет, понеже делото е унищожено през 1997. Без значение е дали делото е унищожено в съответствие с приложимите правила, тъй като в резултат от това не се променя фактът, че повторното му разглеждане не е възможно на практика. И доколкото искането на жалбоподателя може да се тълкува като отправено в посока възобновяване, отмяна на осъдителната присъда и спиране или прекратяване на производството, то е неоснователно, тъй като не е установено, че към момента на разглеждане на делото са съществували основания за спиране или прекратяване на производството. Що се отнася до искането на жалбоподателя за прилагане на давността, то е недопустимо, тъй като Върховният касационен съд не е компетентен на самостоятелно основание да се произнася по тези въпроси.

Д. Молба на жалбоподателя за възстановяване на делото по воденото срещу него наказателно производство

34. На 21 август 2002 жалбоподателят отправя искане до председателя на Окръжен съд Перник за възстановяване на делото по наказателното производство, водено срещу него през 1988-1989 г. Изглежда той не получава отговор на това свое искане.

II. ПРИЛОЖИМО ВЪТРЕШНО ПРАВО И СЪДЕБНА ПРАКТИКА

А. Разглеждане на делото в отсъствието на подсъдимия

35. НПК разрешава разглеждане на делото в отсъствието на подсъдимия при определени обстоятелства. Съгласно редакцията на чл. 268, ал. 3 НПК, която е в сила към съответния момент, такова разглеждане е възможно, когато:

„[то] няма да попречи за разкриване на обективната истина... [и подсъдимият] се намира във от пределите на Народна Република България, ако:

1. местоживеенето му не е известно;
2. не може да бъде призован по други причини;
3. редовно е бил призован и не е посочил уважителни причини за неявяването си”.

Делата, по които извършеното престъпление се наказва с лишаване от свобода, могат да се разглеждат в отсъствието на подсъдимия, "само ако местожителството му в страната не е известно и след щателно издирване не е установено" (чл. 268, ал. 4 НПК).

Когато подсъдимият е съден задочно, той задължително се представлява от служебен защитник (чл. 70, ал. 1, т. 6 НПК).

36. До 1 януари 2000 българският закон не урежда възобновяване на наказателни дела, разгледани в отсъствието на подсъдимия. След тази дата възобновяването става възможно в случаи, когато осъденото лице не е знаело за наказателното преследване срещу него и е направило искане за възобновяване в едногодишен срок от узнаване на влязлата в сила присъда (нов чл. 362а от НПК). Искането се разглежда от Върховния касационен съд (чл. 363 НПК), който може да отмени осъдителната присъда и да върне делото за ново разглеждане (чл. 364, т. 1 НПК) или да прекрати, или да спре наказателното производство (чл. 364, т. 2 НПК).

Б. Давностни срокове за изпълнение на наказанията

Чл. 82, ал. 1 и 2 от Наказателния кодекс ("НК"), доколкото намират приложение в настоящия случай, предвиждат, че присъдата, с която се налага наказание лишаване от свобода между три и десет години, не може да се привежда в изпълнение, ако са изтекли над десет години от влизането ѝ в сила. Този давностен срок се прекъсва с всяко действие на надлежните органи за изпълнение на присъдата (чл. 82, ал. 3 НК). Независимо от прекъсванията на давността, наказанието не се изпълнява, ако са изтекли петнадесет години от влизане в сила на присъдата (чл. 82, ал. 4 НК).

38. НПК не съдържа изрична уредба на процедурата, която да се прилага при спор дали определено лице е задържано с оглед изпълнение на наказанието му след изтичане на давността. Чл. 373, ал. 1, т. 1 НПК предвижда, че съдът, който е постановил влязлата в сила присъда, се произнася по всички затруднения и съмнения, свързани с тълкуването ѝ. По принцип органът, който отговаря за надзора за законност при изпълнението на наказание лишаване от свобода, е компетентният прокурор (чл. 375, ал. 2 НПК, чл. 118, ал. 2 от Закона за съдебната власт и чл. 4, ал. 1 от Закона за изпълнение на наказанията). По-специално компетентният прокурор освобождава всеки незаконно лишен от свобода (чл. 119, ал. 7, т. 1 ЗСВ).

В. Срокове за съхраняване на делата и възстановяване на унищожени дела

39. По силата на чл. 91, ал. 4 от Наредба № 28 от 1995 за функциите на служителите в помощните звена и канцелариите на районните, окръжните, военните и апелативните съдилища, който е в сила към момента на възникване на разглежданите събития и до 28 ноември 2004, наказателни дела, по които присъдата не е приведена в изпълнение, се пазят в архива на съда за срок, равен на давността за

изпълнение на наказанието. Новите разпоредби предвиждат същото (вж. чл. 148, ал. 4 от Правилника за съдебната администрация в районните, окръжните, военните и апелативните съдилища).

40. Чл. 14 от Наредбата предвижда, че ако някое дело бъде изгубено или унищожено преди изтичане на срока, през който се пази, по нареждане на председателя на съда, служебно или по молба на страна, то се възстановява. Технически това се осъществява от административния секретар насъда, който събира всички документи, които се отнасят до делото, съхранявани в съда, други органи и страните по делото. След събирането на всички налични материали, съдът провежда открито заседание, на което се призовават страните, и се произнася по възстановяването с определение. Определението на съда подлежи на обжалване пред по-горестоящ съд. В общи линии последващата уредба е сходна (вж. чл. 74 от Правилника за съдебната администрация в районните, окръжните, военните и апелативните съдилища).

Г. Закон за отговорността на държавата за вреди, причинени на граждани

41. Член 2 от Закона за отговорността на държавата за вреди, причинени на граждани, от 1988, който въвежда основания за деликтни претенции спрямо органите на разследването, обвинението и съдилищата, предвижда в относимите си части, следното:

„Държавата отговаря за вредите, причинени [на граждани] от органите на... следствието, прокуратурата, съда... от незаконно:

1. задържане под стража..., когато [актът, с който е постановено] е отменен поради липса на законно основание;
2. обвинение в извършване на престъпление, ако лицето бъде оправдано или ако образуваното наказателно производство бъде прекратено поради това, че деянието не е извършено от лицето или че извършеното деяние не е престъпление, или поради това, че наказателното производство е образувано, след като наказателното преследване е погасено по давност или деянието е амнистирано;
3. осъждане на наказание...когато лицето бъде [впоследствие] оправдано...;
- ...
6. изпълнение на наложено наказание над определения срок или размер”.

42. Съдебната практика във връзка с тълкуването на чл. 2 от Закона указва, че понятието „законно” се употребява в смисъла на противозаконност по вътрешното право (реш. № 859/ 2001 г. от 10 септември 2001 г. г.д. № 2017/2000 г. на ВКС, реш. № 978/2001 г. от 10 юли 2001 г. по г.д. № 1036/2001 г. на ВКС).

43. Лицата, търсещи обезщетение за вреди, причинени от актовете и решенията на разследващите, прокурорските органи или съдилищата при наличие на обстоятелства, попадащи в приложното поле на Закона, нямат право на иск на общо деликтно основание, тъй като Законът се явява *lex specialis* и изключва прилагането на общия режим (чл. 8, ал. 1 от Закона; реш. № 1370/1992 г. от 16 декември 1992 г., по г.д. № 1181/1992 г. на ВС IV г.о.). Правителството не изтъква успешно водено исково производство на общо деликтно основание във връзка с незаконното лишаване от свобода.

ОТНОСНО ПРАВОТО

I. ТВЪРДЕНИЕ ЗА НАРУШЕНИЕ НА ЧЛ. 5, АЛ. 1 ОТ КОНВЕНЦИЯТА

44. Жалбоподателят се оплаква, че лишаването му от свобода през февруари 2000 е било противозаконно и произволно.

45. Съдът е на мнение, че оплакването на жалбоподателя следва да се разглежда в светлината на чл. 5, ал. 1, б. "а" от Конвенцията, който предвижда:

„Всеки има право на свобода и сигурност. Никой не може да бъде лишен от свобода, освен в следните случаи и по реда, предвидени от закона:

а) законосъобразно лишаване от свобода по силата на постановена от компетентен съд присъда;...”

A. Аргументи на страните

46. Жалбоподателят твърди, че тъй като делото по воденото срещу него производство е унищожено, е невъзможно да се провери дали неговото осъждане и последвалото лишаване от свобода са постановени от компетентен съд и не са били произволни. Унищожаването на делото е било незаконно, тъй като чл. 91, ал. 4 от Наредба № 28 предвижда, че същото е трябвало да се съхранява до изтичането на давността за изпълнение на наказанието. Присъдата, която е единственият останал документ, не е достатъчна за доказване редовността на осъждането. На 21 август 2002 жалбоподателят подава молба за възстановяване на делото до председателя на Районен съд Перник, но не получава отговор.

47. Жалбоподателят твърди също, че осъждането му е било политическо и всъщност е последвало в резултат от неговото бягство извън страната с цел имиграция в Съединените Американски Щати. Накрая, той твърди, че давността за изпълнение на наказанието му е изтекла през 1999.

48. Правителството е на мнение, че твърдението на жалбоподателя относно използването на производството и осъждането му за

изнасилване и опит за изнасилване като средство за репресия заради емигрирането му от България е напълно недоказано. Освен това същото твърдение звучи неубедително, предвид многобройните предходни осъждания на жалбоподателя. Напротив, той е бил съден и осъден от компетентен съд и задържането му през февруари 2000 е осъществено с цел привеждане в изпълнение на законно наложеното му наказание лишаване от свобода.

49. Във връзка със становището на жалбоподателя, че е бил задържан въпреки изтичането на съответния давностен срок, Правителството изтъква, че въпросът е разгледан от органите на прокуратурата на всички равнища, които установяват че давността е била неколkokратно прекъсвана, поради което и към февруари 2000 същата не е изтекла.

50. Що се отнася до твърдението на жалбоподателя, че неговото задържане е незаконно поради това, че през 1997 делото по наказателното производство срещу него е унищожено, което прави невъзможна проверката относно законноустановеността на осъдителната присъда, Правителството изтъква аргумента, че той е могъл да поиска възстановяване на делото съгласно чл. 14 от Наредба № 28 за функциите на служителите в помощните звена и канцелариите на районните, окръжните, военните и апелативните съдилища. От друга страна мотивите на Районен съд Перник, чиято присъда е запазена в архива на съда, указват, че пострадалата от изнасилването, както и от опита за изнасилване, извършени от жалбоподателя, са го познавали и не е съществувало съмнение, че той всъщност е извършил престъпленията, за които е осъден.

Б. Оценката на Съда

51. Съгласно юриспруденцията на органите по Конвенцията изискването по чл. 5, ал. 1, б. "а" лицето да бъде законосъобразно лишено от свобода по силата на постановена "от компетентен съд присъда" няма за последица Съдът да направи производството, в рамките на което е постановена такава присъда, предмет на всеобхватно щателно изследване и да проверява дали същото напълно съответства на изискванията по чл. 6 от Конвенцията (вж. решение по делото *Дрозд и Янушек срещу Франция и Испания* [*Drozdz and Janousek v. France and Spain*] от 26 юни 1992, поредица А, № 240, стр. 34-35, абзац 110, както и *Ирибарн Перез срещу Франция* [*Iribarne Pérez v. France*], № 16462/90, решение на Комисията от 19 януари 1994, Решения и доклади 76, стр. 18). Също така обаче Съдът постановява, че ако „осъждането“ се дължи на производство, което представлява „ярък отказ от правосъдие“, т.е. е "в явно нарушение на разпоредбите на чл. 6 или принципите, закрепени в него", последвалото лишаване от свобода не се счита за оправдано по силата на чл. 5, ал. 1, б. „а“ (вж.

решение по делото *Дрозд и Янушек*, цитирано по-горе, *ibid.*, и по-скорошното решение по делото *Иляшкю и други срещу Молдова и Русия* [Голяма камера], № 48787/99, абзац 461, ЕСПЧ 2004-VII).

52. Съдът отбелязва, че жалбоподателят е лишен от свобода през февруари 2000 в съответствие с неговата „постановена от компетентен съд присъда“ (вж. абзаци 15-16 и 23 по-горе). Ето защо лишаването му от свобода попада в обхвата на чл. 5, ал. 1, б. "а". Не може да се постави под въпрос изобщо дали осъждането на лишаване от свобода е законно по българското право. Не може също така да се каже, че лишаването от свобода на жалбоподателя не е в съответствие с разрешените по чл. 5, ал. 1, б. "а" цели. И накрая не съществуват данни, че осъждането е лишено от фактическо основание или пък е произволно.

53. Независимо от това обаче, ако се установи, че наказателното производство срещу жалбоподателя от 1988-1989 г. – водено в отсъствие на подсъдимия и чието възобновяване е отказано през 2001 - е в "явно нарушение на разпоредбите на чл. 6 или принципите, закрепени в него", неизбежно ще се наложи изводът, че последвалото лишаване от свобода на жалбоподателя с цел изтърпяване на наложеното в това производство наказание не може да се счита за оправдано съгласно чл. 5, ал. 1, б. „а“.

54. Ето защо въпросът е дали изискването по чл. 6 за осигуряване правото на подсъдимия да присъства по време на производството срещу него е толкова основополагащо, че да прави воденото в негово отсъствие производство, чието възобновяване е отказано, „ярък отказ от правосъдие“, т.е. "в явно нарушение на разпоредбите на чл. 6 или принципите, закрепени в него".

55. В решението по делото *Айнхорн срещу Франция* [*Einhorn v. France*] (реш.), № 71555/01, ЕСПЧ 2001-XI), Съдът има възможността да се произнесе дали наказателното производство, водено в отсъствието на подсъдимия, представлява „отказ от правосъдие“. В разглеждания случай Съединените Американски Щати искат екстрадицията от Франция на лице, осъдено на доживотен затвор в негово отсъствие. Съдът приема, че „без съмнение отказ от правосъдие възниква, когато лицето, осъдено задочно, впоследствие няма възможност да се ползва от ново решение по същество на обвинението, както по отношение на фактите, така и на правната им квалификация, постановено от съд, пред който е имало възможност да бъде изслушано, при положение че не е еднозначно установено лицето да се отказало от правото си да участва по делото и да се защитава" (вж. абзац 33 от посоченото решение). Посоченият извод е в съответствие с установената юриспруденция, която потвърждава, че правото на подсъдимия да

вземе лично участие в производството е основополагащ елемент на справедливия процес (вж. решение по делото *Колоца срещу Италия* [*Colozza v. Italy*] от 12 февруари 1985, Поредица А, № 89, стр. 14, § 27, *Ф. С. Б. срещу Италия* [*F. C. B. v. Italy*] от 28 август 1991, Поредица А, № 208-В, стр. 21, абзац 33, *Т. срещу Италия* [*T. v. Italy*] от 12 октомври 1992, Поредица А, № 245-С, стр. 41, абзац 26, *Явуз срещу Австрия* [*Yavuz v. Austria*] № 46549/99, абзац 45, 27 май 2004 и *Новоселов срещу Русия* [*Novoselov v. Russia*] (реш.), № 66460/01, 8 юли 2004). От основно значение е подсъдимият по наказателно дело да се яви, както за да упражни правото си да вземе думата, така и поради необходимостта да се провери точността на твърденията му, като се сравнят с тези на пострадалото лице - чиито интереси трябва да бъдат защитавани - и на свидетелите (вж. решение по делото *Пуатримол срещу Франция* [*Poitrimol v. France*] от 23 ноември 1993, Поредица А, № 277-А, стр. 15, абзац 35 и *Кромбак срещу Франция* [*Krombach v. France*], № 29731/96, абзац 86, ЕСПЧ 2001-II). По тези причини Съдът последователно приема, че когато вътрешното право разрешава воденето на производството въпреки отсъствието на лице, „срещу което е повдигнато наказателно обвинение“, след като то узнае за това производство, трябва да се ползва от ново решение по същество на обвинението, постановено от съд, който го е изслушал (вж. решението по делото *Колоца*, цитирано по-горе, стр. 15, абзац 29, *Пуатримол*, цитирано по-горе, стр. 13-14, абзац 31, *Меденика срещу Швейцария* [*Medenica v. Switzerland*], № 20491/92, абзац 54, ЕСПЧ 2001-IV и *Кромбак*, цитирано по-горе, абзац 85). Единственото положение, при което е възможно да се постави под въпрос приложението на това изискване е, когато подсъдимият е направил отказ от правото си да участва в заседанието и да се защитава, но във всички случаи такъв отказ, за да бъде действителен за целите на Конвенцията, трябва да е установен по недвусмислен начин и да се придружава от минимални гаранции, съразмерни с неговото значение (вж. решение по делото *Пуатримол*, цитирано по-горе, *ibid.*).

56. Ето защо може да се счита, че задължението да се гарантира правото на подсъдимия да присъства в съдебната зала – по време на първоначалното производство или при повторно разглеждане на делото, след като същият се е появи – се подрежда сред най-важните изисквания по чл. 6 и е дълбоко залегнало в основата на тази разпоредба. Затова и воденото в отсъствието на подсъдимия наказателно производство, чието възобновяване впоследствие е отказано без да има данни подсъдимият да е направил отказ от правото си да присъства по време на гледане на делото, може справедливо да се окачестви като „явно нарушение на разпоредбите на чл. 6 или на принципите, закрепени в него“.

57. В настоящия случай жалбоподателят е осъден задочно (вж. абзаци 11-12 и 15 по-горе). Няма данни, а Правителството не твърди обратното, че той е направил отказ, изрично или мълчаливо, от правото си да участва в производството и да се защитава. Ето защо, за да не представлява производството, довело до осъждането му, "отказ от правосъдие", той е трябвало да разполага с възможността същото да бъде възобновено, а относно обвинението в изнасилване, подигнато срещу него, да се постанови решение в негово присъствие. След 1 януари 2000 българското право изрично предвижда такава възможност (вж. абзац 36 по-горе). Когато обаче жалбоподателят иска възобновяване на делото на основание новия чл. 362а от НПК през февруари 2001 – приблизително година след арестуването му – Върховният касационен съд отказва, в основни линии поради основанието, че делото по първоначалното производство е унищожено през 1997, което според виждането на съда прави повторното разглеждане невъзможно на практика (вж. абзац 33 по-горе). В тази връзка е необходимо да се отбележи, че впоследствие жалбоподателят иска възстановяване на делото от Районен съд Перник, но очевидно не получава отговор на молбата си (вж. абзац 34 по-горе). По този начин е лишен от възможност да се ползва от ново решение по същество на обвинението, по което е осъден, постановено от съд, който да го е изслушал.

58. Ето защо Съдът счита, че наказателното производство срещу жалбоподателя, съчетано с невъзможността да се ползва от ново решение по обвинението, което му е повдигнато, постановено от съд, който да го е изслушал, е в явно нарушение на принципите, закрепени в чл. 6. Затова, макар че първоначалното му лишаване от свобода през февруари 2000 е възможно да се счита за основателно по чл. 5, ал. 1, б. "а", тъй като е направено за целите на изпълнение на законна осъдителна присъда, то престава да бъде такова след 19 юли 2001, когато Върховният касационен съд отказва възобновяване на делото. Този извод прави ненужно да се преценява дали жалбоподателят е бил лишен от свобода въпреки изтичането на давността за изпълнение на наложеното му наказание.

59. Поради посочените причини е налице нарушение на чл. 5, ал. 1 от Конвенцията.

II. ТВЪРДЕНИЕ ЗА НАРУШЕНИЕ НА ЧЛ. 5, АЛ. 4 ОТ КОНВЕНЦИЯТА

60. Жалбоподателят се оплаква, че не е разполагал с възможност в рамките на производство пред съда да бъде постановено неговото освобождаване.

61. Съдът е на мнение, че оплакването на жалбоподателя следва да бъде разгледано по чл. 5, ал. 4 от Конвенцията, който гласи следното:

„Всеки арестуван или лишен от свобода има право да обжалва законосъобразността на своето задържане в съда, който е задължен в кратък срок да се произнесе; в случай че задържането е неправомерно, съдът е длъжен да нареди незабавното освобождаване на задържаното лице.”

62. Правителството твърди, че след като задържането на жалбоподателя през февруари 2000 е осъществено с цел изпълнение на наложеното му наказание лишаване от свобода, т.е. представлява "законосъобразно лишаване от свобода по силата на постановена от компетентен съд присъда", то чл. 5, ал. 4 не намира приложение. Алтернативно изтъква аргумента, че жалбоподателят е могъл да поиска от съда, постановил присъдата, да се произнесе по неговото възражение, че давността за привеждането ѝ в изпълнение е изтекла на основание чл. 373, ал. 1, т. 1 от НПК.

63. Жалбоподателят твърди, че чл. 373, ал. 1, т. 1 НПК се отнася за тълкуването на присъдите и определенията, постановени от съда, разгледал делото, и няма нищо общо с тяхното привеждане в изпълнение. Няма практика на националните съдилища в подкрепа на очертаното от Правителството положение, че посочената разпоредба предоставя средство за защита пред съда, което ползва жалбоподателя. Доктрината също така не осигурява теоретична основа, върху която да се опира становището на Правителството. От друга страна българското законодателство поверява разрешаването на всички въпроси, които се отнасят до изпълнението на наказанията, на прокуратурата.

64. Съдът отбелязва, че чл. 5, ал. 4 по принцип би се оказал излишен по отношение на задържането по чл. 5, ал. 1, б. "а", тъй като съдебният контрол върху лишаването от свобода е инкорпориран в рамките на производството, довело до постановяване на първоначалната присъда и налагане на наказанието (вж. решение по делото *Де Вилде, Умс и Ферсип срещу Белгия* [*De Wilde, Ooms and Versyp v. Belgium*] от 18 юни 1971 (по същество), поредица А, № 12, стр. 40, абзац 76).

65. Когато обаче възникнат нови фактически съображения, които влияят върху законността на лишаването от свобода, чл. 5, ал. 4 отново намира приложение. Например в поредица дела срещу Обединеното Кралство относно осъждането на лица на лишаване от свобода с неопределен срок чл. 5, ал. 4 се счита приложим дори при наличие на осъдителна присъда, тъй като законосъобразността на лишаването от свобода зависи от фактори, които не се отчита при постановяване на първоначалната осъдителна присъда и налагане на наказанието (вж. решение по делото *Уийкс срещу Обединеното Кралство* [*Weeks v. the United Kingdom*] от 2 март 1987, поредица А, № 114, стр. 28-29, абзаци 55-59, *Тайн, Уилсън и Гънел срещу Обединеното Кралство* [*Thynne,*

Wilson and Gunnell v. the United Kingdom] от 25 октомври 1990, поредица А, № 190-А, стр. 25-30, абзаци 65-78, *Хюсеин срещу Обединеното Кралство [Hussain v. the United Kingdom]* от 21 февруари 1996, Резюмета на решения по същество и по допустимостта 1996-I, стр. 267-70, абзаци 47-54, и *В. срещу Обединеното Кралство [V. v. the United Kingdom]* [Голяма камара], № 24888/94, абзац 119, ЕСПЧ 1999-IX). Член 5, ал. 4 се счита, че намира приложение и в решението по делото *Ван Другенбрюк срещу Белгия [Van Droogenbroeck v. Belgium]* (решение от 24 юни 1982, Поредица А, № 50, стр. 23-27, абзаци 44-49), що се отнася до белгийската система рецидивисти и лица с многократни престъпни прояви да бъдат поставяни в разположение на Правителството.

66. В настоящия случай жалбоподателят е арестуван над десет години след влизането в сила на присъдата срещу него (вж. абзаци 16 и 23 по-горе). По българското право има уредена давност за изпълнение на наказанията, която в случая на жалбоподателя е със срок от десет години (вж. абзац 37 по-горе). По тази причина след изтичането на давностния срок лишаването от свобода става невъзможно, освен ако срокът е бил прекъсван. Именно с този аргумент е посрещнато възражението на жалбоподателя (вж. абзаци 25, 27, 29 и 31 по-горе). По тази причина има спор относно факт, който определя законосъобразността на лишаването му от свобода, отделен и независим от предмета на делото от 1989 и престъплението, заради което му е наложено наказание. Поради това жалбоподателят е трябвало да разполага с възможността съд да разреши въпросния спор в съответствие с изискванията по чл. 5, ал. 4. По българското право обаче всички въпроси относно законосъобразността на изпълнението на наказание лишаване от свобода са поверени на компетентния прокурор (вж. абзац 38 по-горе). Не съществува изрична разпоредба, която да въвежда съдебен контрол по тези въпроси (*ibid.*) и няма обща процедура за *habeas corpus*, която да се отнася за всички видове лишаване от свобода. Правителството твърди, че жалбоподателят е могъл да се позове на чл. 373, ал. 1, т. 1 НПК, за да се произнесе съд относно законосъобразността на лишаването му от свобода. То е на мнение, че разпоредбата овластява съда, постановил присъдата, да преразгледа законосъобразността на лишаването от свобода на жалбоподателя, за което се твърди, че е наложено въпреки изтичането на давността. Съдът обаче не е убеден, че в случая това е възможно, по следните причини: (i) чл. 373, ал. 1, т. 1 НПК касае тълкуването на решения и определени, постановени от съда по делото, ако по някаква причина същите са неясни, а не касае въпросите, които влияят върху последващата законосъобразност на лишаването от свобода (вж. абзац 38 по-горе); (ii) Правителството не сочи, а всъщност и, доколкото е известно на Съда, не съществува юриспруденция или становища в

доктрината в подкрепа на това негово твърдение. Съществуването на средството за защита, което се изисква съгласно чл. 5, ал. 4, трябва да е достатъчно сигурно, не само на теория, но и на практика, като в противен случай то ще се отличава с липсата на достъпност и ефективност, необходими за целите на посочената разпоредба (вж. решение по делото *Въчев срещу България [Vachev v. Bulgaria]*, № 42987/98, абзац 71, ЕСПЧ 2000-VIII (отделни части)).

67. В заключение Съдът приема, че е налице нарушение на чл. 5, ал. 4 от Конвенцията.

III. ТВЪРДЕНИЕ ЗА НАРУШЕНИЕ НА ЧЛ. 5, АЛ. 5 ОТ КОНВЕНЦИЯТА

68. По чл. 5, ал. 5 от Конвенцията жалбоподателят се оплаква, че няма изпълняемо право на обезщетение за твърдените нарушения по предходните алинеи на чл. 5.

69. Член 5, ал. 5 гласи следното:

„Всяко лице, арестувано или лишено от свобода в нарушение на изискванията на този член, има изпълняемо право на обезщетение.“

70. Жалбоподателят твърди, че вътрешното право, по-специално чл. 2 от Закона за отговорността на държавата за вреди, причинени на граждани, предвижда обезщетение в случай на лишаване от свобода, единствено ако бъде установено, че такова лишаване от свобода е противозаконно. В случая на жалбоподателя обаче не съществуват процесуални средства за установяване противозаконния характер на лишаването му от свобода. Общата деликтна отговорност също изисква незаконосъобразност на атакуваното действие. Предвид на това, че лишаването от свобода на жалбоподателя се основава на осъдителна присъда и наложено наказание, той не е могъл да успешно да води иск за деликтна отговорност.

71. Правителството не обсъжда повдигнатото оплакване.

72. Съдът отново изтъква, че чл. 5, ал. 5 се счита спазен, когато е възможно да се поиска обезщетение относно лишаване от свобода, осъществено при условия, които са в нарушение на т. 1, 2, 3 или 4 (вж. решението по делото *Въчев*, цитирано по-горе, абзац 78). Правото на обезщетение, уредено в ал. 5, предполага установяване на нарушение на някоя от предходните алинеи на чл. 5 от национален орган или Съда.

73. В тази връзка Съдът отбелязва, че в настоящия случай е установил нарушения на алинеи 1 и 4 от чл. 5 (вж. абзаци 59 и 67 по-горе). Оттук следва, че чл. 5, ал. 5 намира приложение. По тази причина Съдът трябва да установи дали българското право предоставя на

жалбоподателя изпълняемо право на обезщетение за нарушенията на чл. 5 в светлината на фактите по неговия случай или не.

74. Тъй като лишаването от свобода на жалбоподателя не е в нарушение на вътрешното право, той няма право на обезщетение по Закона за отговорността на държавата за вреди, причинени на граждани, понеже чл. 2 от този закон предвижда обезщетение, единствено в случаи, когато лишаването от свобода е "незаконно". Освен това никоя от алинеите на чл. 2 дори бегло не се доближава до положението на жалбоподателя (задържане за изпълнение на наказание по влязла в сила присъда) (вж. абзаци 41 и 42 по-горе). И накрая няма данни той да е в състояние успешно да води иск за обща деликтна отговорност или по силата на някоя друга разпоредба от националното право (вж. абзац 43 по-горе).

75. По тези причини Съдът установява, че българското законодателство не предоставя на жалбоподателя изпълняемо право на обезщетение според изискванията на чл. 5, ал. 5 от Конвенцията. Затова е налице нарушение на посочената разпоредба.

IV. ПРИЛАГАНЕ НА ЧЛ. 41 ОТ КОНВЕНЦИЯТА

76. Чл. 41 от Конвенцията гласи:

„Ако Съдът установи, че е имало нарушение на Конвенцията или на протоколите към нея и ако вътрешното право на съответната Високодоговаряща страна допуска само частично обезщетение, Съдът, ако е необходимо, постановява предоставянето на справедливо обезщетение на потърпевщата страна.”

A. Вреди

77. Позовавайки се на някои решения на Съда, жалбоподателят е поискал 224 000 евро като обезщетение за неимуществени вреди, произтичащи от нарушаването на чл. 5, ал. 1; и 45 000 евро като обезщетение за неимуществени вреди поради нарушаването на чл. 5, ал. 4. Той също твърди, че условията в затвора са нечовешки и че липсата на възможност да му бъде присъдено обезщетение от националните съдилища допълнително усилват страданието му. Накрая жалбоподателят изтъква, че жизненият стандарт в България значително се е подобрил през последните години и е на мнение, че този факт би трябвало да бъде отчетен от Съда.

78. Освен това, позовавайки се на решението на Съда по делото *Асанидзе срещу Грузия* [*Assanidzé v. Georgia*] ([Голяма камера], № 71503/01, ЕСПЧ 2004-II), жалбоподателят е поискал от Съда да упомене в диспозитива на решението си, че ответното Правителство трябва да осигури освобождаването му възможно най-скоро.

79. Правителството твърди, че сумата, поискана от жалбоподателя, е неоснователна и преувеличена и не е в съответствие с практиката на Съда по сходни случаи.

80. Съдът отново изтъква, че що се отнася до изпълнението на решенията му в съответствие с чл. 46 от Конвенцията, решение, с което той установява нарушение, налага на държавата-ответник правно задължение по силата на посочената разпоредба да сложи край на нарушението и да отстрани вредоносните му последици, така че във възможно най-голяма степен да бъде възстановено положение отпреди нарушението. Ако, от друга страна, националното право не позволява – или позволява само частично – отстраняване на вредоносните последици от нарушението, чл. 41 овластява Съда да присъди на увредената страна такова обезщетение, което му изглежда подходящо. Оттук една от възможните последици е, че решение, с което Съдът установява нарушение на Конвенцията или някой от Протоколите към нея, налага на държавата-ответник правно задължение не само да заплати на засегнатите лица присъдените като справедливо обезщетение суми, но също така да избере, под надзора на Комитета на министрите, общите и/или, ако това е целесъобразно, индивидуалните мерки, които да приеме в своя национален правов ред с оглед прекратяване на установеното от Съда нарушение и да отстрани по всякакъв възможен начин вредоносните последици, така че да възстанови, доколкото е възможно, положението отпреди нарушението (вж. *Асанидзе*, абзац 198 и *Иляшкю и други*, абзац 487, и двете цитирани по-горе).

81. Съдът отбелязва, че нарушението на чл. 5, ал. 1, установено в настоящия случай, произтича изключително от факта, че жалбоподателят е лишен от свобода в резултат на осъдителна присъда, постановена в производство, водено в отсъствие на подсъдимия без да е възобновявано, което е в явно нарушение на принципите, закрепени в чл. 6 (вж. абзац 58 по-горе). При тези обстоятелства е уместно да се напомни юриспруденцията, съгласно която, когато Съдът установи, че жалбоподател е бил осъден въпреки наличието на нарушение на неговото право да участва в производството по делото, най-подходящата форма на обезвреда по принцип е възобновяването в на производството в кратък срок и повторното съдене на засегнатото лице при спазване на всички изисквания за справедлив процес (вж. решение по делото *Сомоджи срещу Италия* [*Somogyi v. Italy*], № 67972/01, абзац 86, ЕСПЧ 2004-IV). Съдът не е в положение, позволяващо му да прави предположение относно изхода по делото, което, какъвто е настоящият случай, не е в явно нарушение на принципите, закрепени в чл. 6. Ето защо настоящото дело не изисква безусловното освобождаване на жалбоподателя, освен ако Правителството-ответник

не успее да осигури незабавното възобновяване на наказателното производство срещу него и повторно разглеждане на делото в негово присъствие.

82. Що се отнася до искането на жалбоподателя за обезщетение за неимуществени вреди, Съдът отбелязва, че възобновяването на производството срещу него не може с обратна сила да заличи факта, че е прекарал няколко години лишен от свобода, в нарушение на чл. 5, ал. 1. Задържан в изпълнение на присъда, постановена в рамките на производство, водено в негово отсъствие, чието възобновяване той не е могъл да предизвика и без всякаква възможност за съдебен преглед относно законността на лишаването му от свобода или получаването на обезщетение заради него, жалбоподателят се е намирал в потискащо положение, което е бил безсилен да промени. Следователно, предвид естеството на установените в настоящия случай нарушения и произнасяйки се по справедливост, Съдът присъжда на жалбоподателя 8 000 евро.

Б. Съдебни разноски

83. Жалбоподателят е поискал заплащането на 3 325 евро за 47,5 часа юридическа работа по часова ставка от 70 евро. Жалбоподателят представя споразумение за адвокатски хонорар между него и основния му адвокат, г-н М. Екимджиев, както и отчет за положения труд. Освен това жалбоподателят е поискал 318 евро разноски за превод, пощенски разходи, фотокопиране и други административни разходи. Той желае присъдените по този раздел суми от Съда пряко да бъдат изплатени на основния му адвокат, г-н М. Екимджиев.

84. Правителството твърди, че поисканата сума е прекомерна.

85. Предвид на всички относими фактори и като се приспадат 853 евро, които съставляват получената от Съвета на Европа правна помощ, Съдът присъжда 1 500 евро разноски за производството, платими по банковата сметка на адвоката на жалбоподателя, г-н М. Екимджиев, в България.

В. Лихва при неизпълнение

86. Съдът счита за уместно лихвата за неизпълнение да бъде обвързана с пределната ставка по заеми на Европейската централна банка, към която се добавят три пункта.

ПО ТЕЗИ ПРИЧИНИ СЪДЪТ ЕДИНОДУШНО

1. *Приема*, че е налице нарушение на чл. 5, ал. 1 от Конвенцията;

2. *Приема*, че е налице нарушение на чл. 5, ал. 4 от Конвенцията;

3. *Приема*, че е налице нарушение на чл. 5, ал. 5 от Конвенцията;

4. *Приема*

(а) че държавата-ответник трябва да заплати на жалбоподателя, в срок от три месеца от датата, на която решението стане окончателно в съответствие с чл. 44, ал. 2 от Конвенцията, следните суми, които се изчисляват в български лева по курс на датата на изплащането им:

(i) 8 000 евро (осем хиляди евро) за неимуществени вреди;

(ii) 1 500 евро (хиляда и петстотин евро) за разноски по делото, платими по банковата сметка на адвоката на жалбоподателя, г-н М. Екимджиев, в България;

(iii) данъците, които евентуално се начисляват върху посочените суми;

(б) че от изтичането на горепосочените три месеца до изплащането на определените суми върху тях се начислява проста лихва, равна на пределната ставка по заеми на Европейската централна банка през срока на неизпълнение, увеличена с три пункта;

5. *Отхвърля* остатъка от иска на жалбоподателя за справедливо обезщетение.

Съставено на английски език и оповестено в писмен вид на 24 март 2005 в съответствие с правило 77, ал. 2 и 3 от Правилника на съда.

Сьорен Нилсен
Секретар

Кристос РОЗАКИС
Председател